

Årsmelding 1979

*Konservatoren for Musea
i Nord Østerdalen*

Samrådsmøter

Det er holdt to samrådsmøter for musea i Nord Østerdalen, 3.2. på Tynset Rådhus og 15.9. i Tyllidalen, der Tyllidalen Bygdetun var vertskap med omvisning i bygdetunet, demonstrasjon av kverna og et blikk på Tronshall før møte og hyggelig sammenkomst på Samfunnshuset.

De viktigste sakene som er drøftet:

- Sikring av musea mot brann og tjuveri.
- Budsjett 1979/80 og langtidsbudsjett
- Handverkerstilling for musea i Nord Østerdalen
- Årbok for Nord Østerdalen
- Museumsregistrering og feltarbeid 1979
- Utbygging av museumssamarbeidet i Nord-Østerdalen
- Uttalelser til fylkets Hovedutvalg for kultur og fritid om prioritering av stillinger og til Hedmarksmuseets styre med understreking av behovet for å styrke teknisk atelier, slik at det kan fungere etter sin intensjon for hele fylket.

Museumsarbeidere

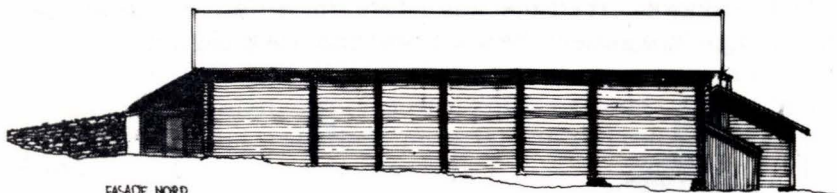
Per Hvamstad, konservator (ansatt 1976) er fremdeles eneste ansatte.

Uten sivilarbeider ville det ikke vært mulig og drevet så omfattende aktivitet, særlig når det gjelder avfotografering. Sivilarbeideren har også utført noe vedlikeholdsarbeid ved musea. Som sivilarbeider har fungert Jan E. Øvergård til 4.4 og Asbjørn Slettan fra 10.5.

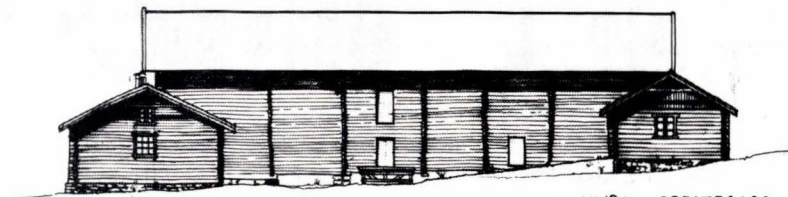
Engasjerte museumsarbeidere: Svein Mjaatvedt, Bergen, Amund Spangen, Røros, Kari Kosberg, Kristiansand, Jon Nordsteien, Levanger, John Gunnar Minde, Stjørdal, Eva

Watne, Bergen, Bjørn Bækkelund, Brumunddal, Thor Pryhn, Otta, Erik Mostue, Brumunddal, Magne Eggen, Tyllidalen.

Det engasjerte personale har arbeidet med museumsregistrering, feltarbeid og fotoarbeid (se nærmere under de enkelte punkter).

FASADE NORD

FASADE SØR

ALVDAL PRESTEGÅRD
OPPFØLT JUNI 1878 JOHN BUNHAR MELBØ
LÅVE, FUGS & STALL
FASADER MÅLSTOKK 1:100

Museumsarbeid

Registrering

Registreringsarbeidet er ført videre - særlig er det konsentrert arbeid ved Tynset Bygdemuseum- og Streillen Uppigard. Dessuten er samlingene på Bjørgan - Bjørnstjerne Bjørnsons fødested - gjennomregistrert, det siste delvis finansiert ved bidrag fra Tynset kommune og Hedmark fylke. Fremdeles står det mye registreingsarbeid igjen og mesteparten av reinskrivingsarbeidet gjenstår.

Vedlikehold

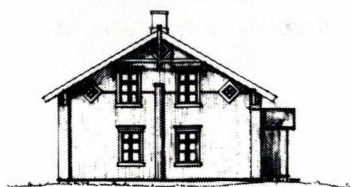
Sivilarbeideren har deltatt i vedlikeholdsarbeid ved Tynset Bygdemuseum og ved Bull-museet, Husantunet (Nyhus garveri), Streitlien Uppigard og Tyllidalen Bygdetun, og har dessuten utført noe arbeid for Tynset kommune på Vollan.

Dette har vært en liten forsmak på hvordan det vil være å få felles handverker.

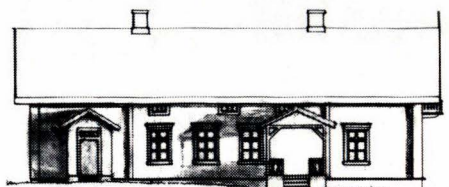
En rekke hus er sprøytebehandlet mot sopp og insektangrep, bare kverna i Aursjøbekken er nå ubehandlet.

Tilvekst til samlingene

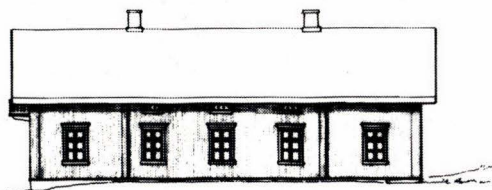
Det er ikke overtatt noe hus i 1979, men flere av musea har fått mange fine gaver. (Se under det enkelte museum.)

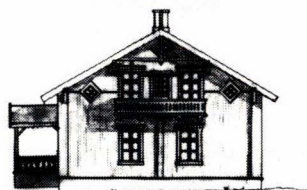
ØST

NORD

SØR

VEST

ALVDAL PRESTEGÅRD
OPPHAVET: JUNE 1979 JOHN BONNAE TILBERG
FØRSTE BOLLIG
FASADER MÅLSTOKK 1:100

Magasin og utstillingsrom

Samrådsmøtet har drøftet sikkerhetssituasjonen ved musea og kommet med noen forslag til forbedring.

Ellers arbeides det videre med sikring av magasin/utstillingsplass i mer ildsikre hus.

Bull-museet har fått lokaler til disposisjon i Kommunehuset, mens Streitlien Uppigard arbeider med å komme inn i det nye helsesenteret på Føldal.

Ved Vingelen Kirke- og Skolemuseum og Tynset Bygdemuseum er det utarbeidet planer for nybygg.

Ved Tynset skal bygget romme endel fellesformål, f.eks. verksted, kontor, spesialmagasin.

Søknader er sendt Norsk Kulturråd.

Feltarbeid

Arbeidet i Innerdalen er ført videre og nærmer seg slutten.

Vi har registrert, oppmålt og fotografert bebyggelsen i dalen, gjennomført dalen etter andre kulturminner, særlig dyregraver, og samlet tradisjonsmateriale på Kvikne og Innset om bruken av dalen.

Seterregistrering

Formålet er å samle opplysninger om omfanget av seterbruket i Nord Østerdalen i 1980-åra. I 1979 er det arbeidet i Sølendalen, Alvdal og Gammeldalen, Tynset, dessuten er det utført endel etterarbeid i Dalsbygda, Os.

Samtlige setrer blir fotografert, delvis oppmålt, samtidig som det blir innsamlet opplysninger om bruken av setra.

Bureisere

Noen bureisingsbruk er fotografert, og opplysninger om aktiviteten samlet inn, i første rekke arkivalisk materialer.

Muntlig tradisjon

I Tyllidalen er det samlet opplysninger om arbeidsliv m.m. Etter initiativ fra Tolga Friundervisning ble det holdt kurs i bruk av lydbandutstyr. Konservatoren orienterte om innsamling av muntlig tradisjon og laget forslag til arbeidsoppgaver. Ei mindre gruppe har fortsatt med innsamling av stoff.

Bruk av spørreskjema

For å nå ut til flere personer ble det i 1978 utarbeidet spørreskjema om bruken av vinterstue/sommerstue. Spørrelista ble sendt til samtlige Bondekvinnelag i landet, i tillegg også til mange enkeltpersoner og lag i Nord Østerdalen, og andre steder. Det har kommet inn et omfattende arbeid for hele landet, totalt ca. 100 svar, av dette ca. 20 fra Nord Østerdalen.

Spørrelista om vinterstue/sommerstue er utarbeidet i samarbeid med konservator Rigmor Frimannslund Holmsen, Institutt for sammenlignende kulturforskning.

I forbindelse med Barneåret 1979 ble det sendt ut spørreliste om barns oppvekstforhold i gamle dager. 10 svar har kommet inn med interessante opplysninger om oppvekstforhold, leker og barneredskaper.

Fotoregistrering

Arbeidet har fortsatt som tidligere, men i atskillig større omfang.

Avfotograferingsutstyr er innkjøpt av midler for Nord Østerdalskommunene og Hedmark fylke og musea. Det er også innkjøpt forstørrelsesapparat.

Det er søkt Tynset kommune om lokaler til mørkerom, men dette er ikke helt avklart. Det har derfor vært problematisk å få laget nye kopier. Noe hjelp har vi fått fra Hedmarksmuseet, og på slutten av året engasjerte vi fotograf og kom godt i gang med arbeidet, denne fikk arbeidsmuligheter ved Hedmarksmuseet.

22. november ble det arrangert møte med medhjelpere i fotoregistreringsarbeidet med foredrag av Liv Hilde Boe fra Sekretariatet for Fotoregistrering og Per Hvamstad.

I tillegg til løpende avfotografering på kontoret er det holdt avfotograferingsdager i Tyllidalen (Tynset), Dalholen (Folldal) og Tolga.

Samlet oversikt over avfotograferte bilder i 1979:

Os	296
Tolga	286
Tynset	1212
Alvdal	171
Folldal	280
Rendalen	632
Sum	2877

Ved kontoret er det lagret glassplater etter P.J. Bredahlslien (Os), Oscar Holte (Folldal), P.K. Lien (Alvdal), E. Lunås

(Tynset), i tillegg kommer ei samling eldre negativer, utlånt av K. Langsjøvoll, Tolga.

I tillegg til arbeidet med gamle bilder, er det utført omfattende fotodokumentasjon i forbindelse med forskjellig feltarbeid. Resultatet av dette arbeidet er enda ikke tilfredsstillende ordnet. Det er tatt både svart/hvitt og lysbilder. Det vil med tida bli utarbeidet spesielle lysbildeseier av gamle bilder, særlig med tanke på skolebruk.

I samarbeid med Tolga Historielag er det tatt opp film av seterflytting fra Tellebond til Klettdalen, ei vandring på 3 mil, seinere er det også tatt film av livet på setra en dag. Fotograf har vært Jan E. Øvergård, med litt assistanse fra Kine Aune og Steinar Bendiksvoll fra Røros Film A/S.

Utstilling

Det er minimale sjanser for å produsere egne utstillinger. Det er forsøkt å lage en utstilling i forbindelse med Barneåret, men denne ble ikke ferdig, etter planen skal den nå settes opp i løpet av 1980.

Også i år har det vært arrangert fotoutstilling på Os av P.J. Bredalsliens bilder under Nord Østerdalsuka, med Jan E. Øvergård m.fl. som drivkraft.

Vi har dessuten formidlet utstillingen - det eneste fattigfolk kunne bli var HUSMANNFOLK - laget av Glåmdalsmuseet. Den ble tilbudt samtlige kommuner og ble etter ønske fraktet til Kvikne, Os, Tolga, Rendalen - dessuten sto den i lengre tid i Tynset Rådhus.

Publikasjoner

Tynset Museums- og Historielag har gitt ut Om Runer og rim fra Rendalen til Røros. En litterær antologi frå Nord Østerdalen. Del I til 1920 i samarbeid med Tynset Bokhandel. Arne Dag Østigaard har stått for innsamling av stoff, mens Jan Erik Øvergård bearbeidet manuskriptet for trykking.

Musea i Nord Østerdalen har gitt ut årbok for Nord Østerdalen 1979, trykt i Arbeidets Rett, Røros, i et opplag på ca. 1200. Boka inneholder lokalhistoriske artikler fra distriktet og skal dessuten også romme årsmeldinger fra historielaga og museer, men disse måtte denne gang av tekniske årsaker

trykkes for seg. Arboka vil være en viktig måte å spre kjennskap til distriktets kulturhistorie på, og vise hva en innen kulturvernet arbeider med.

Bibliotek/arkiv

Biblioteket har økt med 240 nummer, av dette er 84 bøker/hefter mottatt i bytte for årbok for Nord Østerdalen, som er sendt til de fleste museer i Norden.

Lokalhistorisk stoff klippes systematisk fra lokalavisene, dette sammen med kopier av gamle dokumenter o.l. blir et innholdsrikt lokalhistorisk arkiv.

Undervisning/foredrag/utvalg

I forbindelse med innsamlingsarbeidet om bruken av vinterstuer/sommerstuer, og barnetradisjon har jeg holdt orienteringer i mange bonde- og småbrukerlag (kvinnegrupper) og bondekvinnelag. Dessuten er det orientert om hvordan arbeidet med innsamling av gamle bilder er organisert i NØ på et møte arrangert av Elverum kommune, ved kultursekretæren. På stiftelsesmøtet for Nord Troms Museum, Skjervøy, var jeg til stede og orienterte om museumsorganisasjon og arbeid i NØ.

Det er forelest i etnologi ved Universitetet i Oslo og ved Telemark Distriktshøgskole, på siste sted har jeg også fungert som sensor i kulturhistorie.

I et fellesmøte for historielaga på Hadeland er det kåsert om kulturlivet på Hadeland i 1880-åra.

Jeg har dessuten deltatt på et lærerkurs i Alvdal og fortalt om Husantunet, kverna i Aursjøbekken og Nyhus garveri. For ei gruppe fra Hamar Lærerskole ble det holdt omvisning og orientering på Tynset Bygdemuseum og Husantunet.

Jeg har deltatt i sakkyndige komiteer ved ansettelse av konservator ved Trysil Bygdetun og Hadeland Folkemuseum og ved opprykk til førstelektor i kulturhistorie ved Telemark Distriktshøgskole.

I forbindelse med reiser er flere museer besøkt, særlig kan nevnes: Jämtlands Museum, Østersund, sammen med en rekke hembygdsgårder i Sverige, Borgarsyssel Museum, Sarpsborg og Tromsø Museum.

Gjennom samarbeidsorganet Musea i Hedmark har samtlige museer i fylket et nært samarbeid, organet ledes av et arbeidsutvalg på tre og jeg har siste år fungert som formann i arbeidsutvalget.

Kulturminneregistrering

Det er fylkeskonservatoren som er faglig registreringsleder og har vegledningsarbeidet. Jeg har likevel vært med litt i dette arbeidet i Alvdal, Tynset og Rendalen.

I forbindelse med seterregistreringa er også opplysninger til kulturminneregistreringa innsamlet og skjemaer utfyllt.

Det har dessuten sporadisk vært registrert andre kulturminner. Her har særlig Harald Sundberg, Øversjødalen, utført et stort arbeid med kartlegging av dyregraver, blestergroper, mm og Tolga Hisotirelag har gått i gang med en liknende oppgave i andre deler av Tolga. Slikt arbeid vil en til sommeren prøve å få satt i gang i flere kommuner.

Kulturvernsaker i kommunen

I følge instruksjonen skal konservatoren også drive rettledningsarbeid i kulturvernsaker utafor museet. Slike saker har det blitt mange av etterhvert, både fra enkeltpersoner og kommuner. Mange saker arbeides det med over mange år. Det er ikke meninga å nevne alt her, men bare antyde hvilke oppgaver som det arbeides litt med.

Naturlig nok har jeg fungert som mellomledd mellom interesserte kulturvernere og fylkeskonservatoren, men i særlig grad Riksantikvaren, som som kjent har en del midler til vern av eldre hus. I denne forbindelse har det vært flere befaringer sammen med representanter fra Riksantikvaren.

Sammen med fagfolk fra Hedmark fylke har jeg sett på aktuelle eksempelområder når det gjelder typiske kulturlandskap i distriktet.

De viktigste sakene, kommunevis:

Tynset: Den gamle Kongevegen på Kvikne, deler av denne er planlagt rasert i forbindelse med vegomlegging.

Vollan, her pågår det restaurering med midler fra RA.

Bjørgan, registrering av gjenstander, behov for takreparasjon. Graneng, restaurering av Rambech-stua med midler fra Hedmark fylke. Svelland (Ramsmoen). Diverse søknader til Riksantikvaren om midler til restaurering. Befaring i Magnilldalen sammen med representanter for Tynset kommune, kommunen eier et område her med flere løer/buer, en del av disse er istandsatt, og flere står for tur.

Rendalen: Sjølisand. Barfrøstue Tomkallhauen (Nystuen) Unset, restaurering, ombygging av sportshytte i Øvre Rendalen (gammelt hus fra Tynset) privat elektrisitetsverk på Grindal.

Folldal: Kvernhus i Kvitåa (Borkhus). Sagbruk i Atna og Folla. Sikring av fredet stue fra Beitrusten (nå i Streitlien).

Alvdal: Skoghussvør i Gaupskaret. Gamle hus i Alvdal sentrum.

Tolga: Stor Norsen Røe, fredningssak etter ønske fra eieren, midler til istandsetting fra RA, registrering av gjenstander. Omlegging av riksvegen i Tolga sentrum. Bygging av samfunnshotell på Malmplassen. Restaurering av seter på Asan (Vingelsåsen) med midler fra RA. Befaring i Øversjødalen, Kåsa og Hodalen.

Os: Restaurering/flytting av smie i Odden/Narjordet med midler fra RA. Morgenrøden. Osmoen.

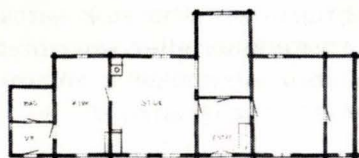
Museumsstatistikk og sammendrag

For å markedsføre musea og nå fram til flere turister, ble det laget ei enkel brosjyre med de viktigste opplysninger om musea. Om denne har hatt noen virkning er vanskelig å si.

Det er særlig Bull-museet som har mye besøk, det skyldes både gunstig plassering og tilknytningen til J.B. Bull. De andre musea fører en mer anonym tilværelse for turistene.

Men musea skal ikke bare brukes av turistene, de skal også være et tilbud til bygdefolket. Flere av musea arrangerer/eller brukes i forbindelse med Nord Østerdalsuka e.l. og slike arrangement trekker mye folk.

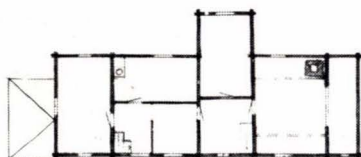
Gjennom utstillinger og møter aktiviseres også samlingene vinerstid, sjøl om ikke hus og gjenstander er tilgjengelige. Samlet blir det mange som i løpet av året er innom eller deltar i et museumsarrangement. Det er umulig å få oversikt over hvor

1876

1876

2416

2416

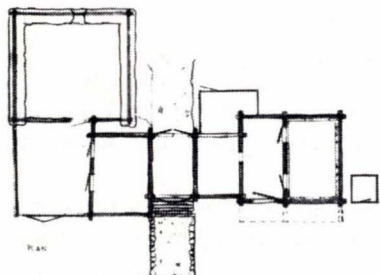

307

307

dalmogård tolga
HOVEDBØJNING MÅL 1:100
PLAN FASADER

340

340

340

340

340

dalmogård tolga
STALL - LØVE MÅL 1:100
PLAN FASADER

mange dette er. De besøkstall som brukes omfatter stort sett de som har skrevet seg inn i museas gjestebøker eller løst nillett.

Hver for seg er musea i Nord Østerdalen nokså små, men samlet blir det en stor enhet innafor et naturlig område.

En noenlunde samlet oversikt vil se slik ut:

	Hus	Tilvekst	Gjenstander	Tilvekst	Besøk	Avfotogr. bilder
Bull-museet Rendalen	4	0	2098	79	1007	632
Tyldalen bm.	11	0	944	24	800	
Tynset bygdem. Tynset	1	0	3000	300	626	1212
Sætersgårds S.	1	0	912	11	296	
Vingelen k og s. Tolga	1	0	307	15	200	286
Husantunet Alvdal	19	0	700	10	709	171
Streitlien Upp. Folldal	11	0	960	560	150	280
Os						296
Sum	60	0	8921	999	2988	2877

Noen kommentarer

Hus blir bare sjelden flyttet til museum i NØ, men tatt vare på på sin opprinnelige plass, som museets eiendom eller forvaltningsansvar.

Alle gjenstandsamlingen er ikke fullstendig registrert, derfor har vi ikke noe eksakt tall på hvor mange gjenstander som finns. Det samme gjelder tilveksten, enkelte tilvekster har vært så store, så antall gjenstander er bare anslått.

I besøksstatistikken er bare tatt med solgte billetter/innskrevne i gjesteboka.

I denne statistikken er ikke samlingene av gamle dokumenter, bøker, gamle negativer og bilder kommet med.

Imidlertid skulle oversikten kunne vise at det utføres et stort arbeid innen museumssektoren i Nord Østerdalen, og det skulle videre vært klart at det er behov for mer lønnet hjelp for at dette frivillige arbeidet skal fortsette. Det er på denne bak-

grunn at vi på nytt har rettet en henvendelse til Hedmark fylke ved Hovedutvalget for kultur og fritid om å få opprettet

- 1) felles handverkerstilling for musea i Nord Østerdal og
- 2) fotograf,

slik at museumsarbeidet i Nord Østerdalen kan drives på samme måte som ved Hedmarksmuseet og Glomdalsmuseet.